

Povinnost k náhradě škody v pracovněprávních vztazích

22. května 2015

JUDr. Jaroslav Stránský, Ph.D.

Právní úprava

- Část jedenáctá zákoníku práce (§§ 248 až 275 zákoníku práce).
- Odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání v současné době zákoník práce až v části čtrnácté (§§ 365 až 393a).
- Připravovanou novelou zákoníku práce dojde v souvislosti se zrušením zákona o úrazovém pojištění k přenesení pravidel odškodňování pracovních úrazů do části jedenácté zákoníku práce.

Náhrada majetkové a nemajetkové újmy

- Pravidla pro posouzení povinnosti k náhradě újmy v pracovněprávních vztazích obsahuje přímo zákoník práce.
- Zvláště je upravena povinnost k náhradě újmy ze strany zaměstnance a zaměstnavatele.
- V úpravě povinnosti zaměstnance k náhradě škody se projevuje ochrana slabší strany.

Předcházení škodám

- Zaměstnavatel je povinen zajišťovat takové pracovní podmínky, aby mohli zaměstnanci pracovat bez ohrožení zdraví a majetku.
- Zaměstnavatel je oprávněn v nezbytném rozsahu provádět kontrolu věcí, které zaměstnanci k němu vnášejí nebo od něho odnášejí, popřípadě provádět prohlídky zaměstnanců.

Předcházení škodám

- Zaměstnanec je povinen počínat si tak, aby nedocházelo k majetkové újmě (škoda), nemajetkové újmě ani k bezdůvodnému obohacení.
- Pokud zaměstnanec zjistí hrozící škodu, musí splnit povinnost:
  - oznamovací a
  - zakročovací.
- Nemá-li zaměstnanec vytvořeny potřebné pracovní podmínky, je povinen oznámit tuto skutečnost nadřízenému.

Zvláštnost pracovněprávní náhrady škody

- Až na výjimky platí, že povinnost k náhradě škody se posoudí podle zákoníku práce jen v případě, kdy ke vzniku škody došlo:
  - při plnění pracovních úkolů, nebo
  - v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů.
- I když škoda vznikla mezi osobami v postavení zaměstnance a zaměstnavatele, bude posouzena podle občanského zákoníku, pokud nevznikla při plnění pracovních úkolů nebo v souvislosti s ním.

Plnění pracovních úkolů

- Plněním pracovních úkolů se rozumí:
  - výkon pracovních povinností vyplývajících z pracovního poměru a z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr,
  - jiná činnost vykonávaná na příkaz zaměstnavatele,
  - činnost, která je předmětem pracovní cesty,
  - činnost konaná pro zaměstnavatele na podnět zástupce zaměstnanců nebo jiných zaměstnanců,
  - činnost konaná pro zaměstnavatele z vlastní iniciativy, pokud k ní zaměstnanec nepotřebuje zvláštní oprávnění nebo ji nevykonává proti výslovnému zákazu zaměstnavatele,
  - dobrovolná výpomoc organizovaná zaměstnavatelem.

Souvislost s plněním pracovních úkolů

- V přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů jsou:
  - úkony potřebné k výkonu práce a úkony během práce obvyklé nebo nutné před počátkem práce nebo po jejím skončení konané v objektu zaměstnavatele,
  - úkony obvyklé v době přestávky v práci na jídlo a oddech konané v objektu zaměstnavatele,
  - vyšetření u poskytovatele zdravotních služeb prováděné na příkaz zaměstnavatele nebo vyšetření v souvislosti s noční prací, ošetření při první pomoci a cesta k němu a zpět,
  - školení zaměstnanců kterým se sleduje zvyšování jejich odborné připravenosti,
  - cesta ke stravování nebo k ošetření u poskytovatele zdravotních služeb a zpět, konaná v objektu zaměstnavatele.
- V přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů není:
  - cesta do zaměstnání a zpět,
  - stravování,
  - vyšetření nebo ošetření u poskytovatele zdravotních služeb.

Povinnost zaměstnance nahradit škodu

- Pro případ povinnosti zaměstnance nahradit škodu upravuje zákoník práce:
  - obecnou povinnost nahradit škodu,
  - zvláštní formy povinnosti k náhradě škody.
- Obecná povinnost k náhradě škody se uplatní, pokud nejsou splněny podmínky pro žádnou ze zvláštních forem.

Obecná povinnost zaměstnance nahradit škodu

- Podmínky vzniku povinnosti nahradit škodu:
  - porušení povinnosti,
  - při plnění pracovních úkolů nebo v souvislosti s ním,
  - vznik škody,
  - příčinná souvislost,
  - zavinění.
- Naplnění všech znaků musí prokázat zaměstnavatel.

Obecná povinnost zaměstnance nahradit škodu

- V případě vzniku škody tak v důsledku porušení povinnosti zaměstnavatele se povinnost zaměstnance k náhradě škody se poměrně omezí.
- Pokud došlo k porušení povinnosti ze strany více zaměstnanců, hradí každý z nich poměrnou část škody podle míry svého zavinění.

Obecná povinnost zaměstnance nahradit škodu

- Pokud byla škoda způsobena z nedbalosti, může zaměstnavatel vyžadovat náhradu škody jen do výše čtyřapůlnásobku průměrného výdělku.
- Omezení neplatí v případě vzniku škody v opilosti nebo pod vlivem návykových látek.
- V případě úmyslného zavinění může zaměstnavatel vyžadovat:
  - náhradu celé skutečné škody,
  - náhradu ušlého zisku.

Nesplnění povinnosti k odvrácení škody

- Povinnost k náhradě škody při neodvrácení škody se může uplatnit, pokud zaměstnanec :
  - neupozornil na hrozící škodu
  - neodvrátil škodu.
- Primárně má zaměstnavatel náhradu vyžadovat od skutečného škůdce.
- Požadovaný rozsah náhrady nesmí převýšit trojnásobek průměrného měsíčního výdělku.
- Zaměstnanec není povinen nahradit škodu, kterou způsobil při odvrácení škody, jestliže:
  - tento stav sám úmyslně nevyvolal a
  - počínal si způsobem přiměřeným okolnostem.

Schodek na svěřených hodnotách

- Tzv. hmotná odpovědnost.
- Předpokladem je uzavření dohody o odpovědnosti k ochraně hodnot svěřených zaměstnanci k vyúčtování.
- Dohoda musí být uzavřena písemně.
- Zaměstnanec může uzavřít dohodu o odpovědnosti nejdříve v den, kdy dosáhne 18 let.
- Dohoda může být uzavřena, pokud:
  - jde o hodnoty, které jsou předmětem obratu nebo oběhu,
  - má zaměstnanec možnost osobní dispozice po celou dobu svěřením.
- V dohodě nemusí být přímo popsány hodnoty, které byly nebo budou zaměstnanci svěřeny.

Schodek na svěřených hodnotách

- V případě schodku (tzv. manko) zaměstnavatel nemusí zaměstnanci prokazovat, že škodu zavinil.
- Zavinění se předpokládá a je na zaměstnanci, aby se případně vyvinil, tj. prokázal, že škoda vznikla zčásti nebo bez jeho zavinění.
- Důvodem pro vyvinění může být mimo jiné to, že zaměstnanci nebylo v důsledku zanedbání povinnosti zaměstnavatele znemožněno se svěřenými hodnotami nakládat.

Schodek na svěřených hodnotách

- Zaměstnavatel může vyžadovat náhradu škody v plném rozsahu.
- Dohoda o odpovědnosti může být uzavřena jako individuální, nebo společná.
- Při společné povinnosti k náhradě škody musí být nejdříve zjištěno, který ze zaměstnanců nich vznik škody zavinil.
- Pokud to není možné, určí se jednotlivým zaměstnancům podíl náhrady škody podle poměru dosažených hrubých výdělků.
- U jednotlivých zaměstnanců, s výjimkou vedoucího a jeho zástupce, nesmí podíl náhrady škody přesáhnout jeden průměrný měsíční výdělek.

Schodek na svěřených hodnotách

- Zaměstnanec může od dohody o odpovědnosti odstoupit, pokud:
  - vykonává jinou práci,
  - je převáděn na jinou práci nebo pracoviště,
  - zaměstnavatel do 15 dnů od obdržení písemného upozornění neodstraní závady v pracovních podmínkách, které brání řádnému hospodaření se svěřenými hodnotami.
- Při společné odpovědnosti může odstoupit, pokud je:
  - na pracoviště zařazen jiný zaměstnanec nebo
  - ustanoven jiný vedoucí nebo jeho zástupce.
- Odstoupení musí být písemné.

Ztráta svěřené věci

- Předpokladem je svěřením věci na základě:
  - písemného potvrzení, nebo
  - dohody o odpovědnosti za ztrátu svěřené věci (v případě, kdy hodnota věci přesahuje 50 000 Kč).
- Zaměstnanec musí mít možnost osobní dispozice se svěřenou věcí.
- Pro zavinění platí totéž, co u odpovědnosti za schodek.
- Zaměstnavatel může vyžadovat náhradu škody v plné výši.

Uplatnění práva zaměstnavatelem

- Zaměstnavatel musí určit výši požadované náhrady škody.
- Zaměstnavatel je povinen:
  - oznámit zaměstnanci výši požadované náhrady škody zpravidla do 1 měsíce ode dne, kdy bylo zjištěno, že škoda vznikla a že zaměstnanci vznikla povinnost ji nahradit,
  - projednat se zaměstnancem výši požadované náhrady škody.
- Pokud výše požadované náhrady škody přesahuje 1 000 Kč, musí zaměstnavatel souvislosti náhrady škody projednat s odborovou organizací.

Uplatnění práva zaměstnavatelem

- Zaměstnavatel může zaměstnance vyzvat, aby svou povinnost nahradit škodu uznal.
- Zaměstnavatel může zaměstnance vyzvat k uzavření dohody o způsobu náhrady škody, která bude obsahovat:
  - výše požadované náhrady škody,
  - způsob a termín poskytnutí náhrady škody zaměstnancem.
- Dohoda musí být uzavřena písemně.
- Škoda má být nahrazena uvedením v předešlý stav. Není-li to možné, bude nahrazena peněžitým plněním.
- Soud může z důvodů zvláštního zřetele hodných výši náhrady škody přiměřeně snížit (moderační právo).

Povinnost zaměstnavatele k náhradě škody

- Pro případ povinnosti zaměstnavatele nahradit škodu upravuje zákoník práce:
  - obecnou povinnost nahradit škodu,
  - zvláštní formy povinnosti k náhradě škody.
- Obecná povinnost k náhradě škody se uplatní, pokud nejsou splněny podmínky pro žádnou ze zvláštních forem.

Obecná povinnost zaměstnavatele nahradit škodu

- Podmínky vzniku:
  - porušení povinnosti (buď ze strany zaměstnavatele, nebo i jiné osoby),
  - při plnění pracovních úkolů nebo v souvislosti s ním,
  - vznik škody,
  - příčinná souvislost.
- Součástí podmínek vzniku povinnosti k náhradě škody není zavinění.
- Zaměstnavatel není povinen nahradit zaměstnanci škodu na dopravním prostředku, kterého použil při plnění pracovních úkolů nebo v souvislosti s ním bez jeho souhlasu.

Obecná povinnost zaměstnavatele nahradit škodu

- Zaměstnavatel musí zaměstnanci nahradit také škodu, kterou mu způsobili porušením právním povinností v rámci plnění pracovních úkolů zaměstnavatele zaměstnanci jednající jeho jménem.
- Podmínkou vzniku povinnosti k náhradě škody zde není vznik škody při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.

Škoda vzniklá při odvracení škody

- Zaměstnavatel je povinen nahradit zaměstnanci věcnou škodu, kterou utrpěl při odvracení škody hrozící zaměstnavateli nebo nebezpečí hrozící životu nebo zdraví.
- Zaměstnanec má právo na náhradu škody, jen jestliže škoda nevznikla jeho úmyslným jednáním a počínal si způsobem přiměřeným okolnostem.
- Pokud zaměstnanec současně utrpěl újmu na zdraví, poskytne se náhrada věcné škody v rámci odškodnění pracovního úrazu.

Škoda na odložených věcech

- Zaměstnavatel je povinen nahradit zaměstnanci škodu na věcech, které se obvykle nosí do práce a které si zaměstnanec odložil při plnění pracovních úkolů.
- Věci musely být odloženy na místě k tomu určeném nebo obvyklém.
- Škodu na věcech, které se obvykle do práce nenesí, musí zaměstnavatel nahradit jen do výše 10 000 Kč.
- Škodu na věcech, které se obvykle do práce nosí, musí zaměstnavatel nahradit v plné výši.
- Zaměstnanec musí právo na náhradu škody uplatnit bezodkladně, nejpozději do 15 dnů.

Rozsah a způsob náhrady škody

- Zaměstnavatel je povinen nahradit zaměstnanci celou vzniklou škodu.
- Zaměstnavatel je povinen nahradit škodu uvedením v předešlý stav. Není-li to možné, musí poskytnout peněžitou náhradu.
- Povinnost zaměstnavatele se poměrně omezí, pokud prokáže, že škodu zavinil také poškozený zaměstnanec.

Regres vůči škůdci

- Zaměstnanec se může s náhradou škody obrátit vůči zaměstnavateli i v případě, že mu škoda vznikla v důsledku porušení povinnosti ze strany jiné osoby.
- Zaměstnavatel má poté, co poskytl poškozenému zaměstnanci náhradu škody, právo na náhradu vůči tomu, kdo je povinen poskytnout náhradu škody podle občanského zákoníku (skutečný škůdce).
- Rozsah náhrady škody požadovaný na škůdci bude odvozen od rozsahu náhrady škody, který by mohl vyžadovat sám poškozený zaměstnanec podle občanského zákoníku.

Výše škody na věci

- Při určení výše škody na věci se vychází z ceny v době poškození nebo ztráty.
- Zohledňuje se opotřebení.
- Rozhodná není pořizovací cena, ani cena nové věci, která bude muset být pořízena.
- Z ceny v době poškození nebo ztráty se vychází, tj. lze vzít do úvahy i další okolnosti.

Odškodnění pracovního úrazu

- Zaměstnavatel je povinen poskytnout zaměstnanci náhradu újmy, kterou utrpěl v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.
- Nahrazuje se:
  - nemajetková újma (bolest, ztížení společenského uplatnění),
  - majetková újma (náklady na léčení, ušlý výdělek).

Zákonné pojištění odpovědnosti

- Stále se postupuje podle § 205d zákoníku práce z roku 1965, kde se upravuje zákonné pojištění povinnosti zaměstnavatele nahradit škodu způsobenou pracovním úrazu nebo nemocí z povolání.
- Zaměstnavatelé jsou povinně pojištěni:
  - u České pojišťovny, pokud s ní měli sjednáno pojištění k 31. 12. 1992, nebo
  - u Kooperativy.
- Povinné pojištění se nevztahuje na organizační složky státu.

Pracovní úraz

- Pracovním úrazem je:
  - poškození zdraví nebo smrt zaměstnance,
  - v důsledku krátkodobého, náhlého a násilného působení zevních vlivů (úrazový děj),
  - při plnění pracovních úkolů nebo v souvislosti s ním.
- Pracovním úrazem je také úraz, který zaměstnanec utrpěl pro plnění pracovních úkolů.
- Pracovním úrazem není úraz, který se přihodil při cestě do zaměstnání a zpět.
- Nemocemi z povolání jsou nemoci uvedené v nařízení vlády č. 290/1995 Sb.

Povinnosti zaměstnance

- Zaměstnanec je povinen bezodkladně oznámit vedoucímu zaměstnanci svůj pracovní úraz, stejně jako úraz jiného zaměstnance nebo jiné osoby.
- Nesplnění oznamovací povinnosti může vyústit v nemožnost prokázat, že se jednalo o pracovní úraz.
- Zaměstnanec musí spolupracovat při objasňování příčin pracovního úrazu.

Povinnosti zaměstnavatele

- Zaměstnavatel, u něhož k pracovnímu úrazu došlo, je povinen:
  - objasnit příčiny a okolnosti vzniku tohoto úrazu za účasti zaměstnance, pokud to zdravotní stav zaměstnance dovoluje, svědků a za účasti odborové organizace a zástupce pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci,
  - bez vážných důvodů neměnit stav na místě úrazu do doby objasnění příčin a okolností vzniku pracovního úrazu,
  - ohlásit pracovní úraz a zaslat záznam o úrazu stanoveným orgánům a institucím,
  - přijímat opatření proti opakování pracovních úrazů.

Knihá úrazů

- Zaměstnavatel je povinen vést evidenci o úrazech v knize úrazů v elektronické nebo listinné podobě a zaznamenávat:
  - Jméno úrazem postiženého zaměstnance),
  - datum a hodinu úrazu,
  - místo, kde k úrazu došlo,
  - činnost, při níž k úrazu došlo,
  - počet hodin odpracovaných bezprostředně před vznikem úrazu,
  - celkový počet zraněných osob,
  - druh zranění a zraněná část těla,
  - druh úrazu,
  - zdroj úrazu,
  - příčiny úrazu,
  - jména svědků úrazu,
  - jméno a pracovní zařazení toho, kdo údaje zaznamenal.

Záznam o úrazu

- Zaměstnavatel je povinen vyhotovit záznam o úrazu, jestliže v jeho důsledku došlo k:
  - zranění zaměstnance a dočasné pracovní neschopnosti delší než 3 dny, nebo k
  - úmrtí zaměstnance.
- Záznam o úrazu musí zaměstnavatel vyhotovit neprodleně, nejpozději však do 5 pracovních dnů ode dne, kdy se o úrazu dozvěděl.
- Jedno vyhotovení záznamu musí zaměstnavatel předat zaměstnanci, případně rodinným příslušníkům.

Zproštění se povinnosti k náhradě škody

- Zaměstnavatel se zcela zproští povinnosti k náhradě škody, pokud škoda vznikla:
  - z důvodu zaviněného porušení povinnosti zaměstnancem,
  - v důsledku opilosti nebo vlivu návykových látek,jestliže se jednalo o jedinou příčinu vzniku škody.
- Zaměstnavatel se částečně zproští povinnosti k náhradě škody, pokud:
  - některý z výše uvedených důvodů byl jednou z příčin vzniku škody,
  - zaměstnanec jednal lehkomyšlně, i když si musel být vědom, že si může způsobit újmu na zdraví.

Druhy náhrad

- Pokud zaměstnanec utrpěl pracovní úraz a zaměstnavatel se nezprostil odpovědnosti, má zaměstnanec právo na náhradu:
  - ztráty na výdělku,
  - bolesti a ztížení společenského uplatnění,
  - účelně vynaložených nákladů spojených s léčením,
  - věcné škody.
- V případě smrtelného pracovního úrazu mají pozůstalí ještě právo na:
  - náhradu přiměřených nákladů spojených s pohřbem,
  - náhradu nákladů na výživu pozůstalých,
  - jednorázové odškodnění.
- Vyplacené náhrady jsou zaměstnavateli refundovány z úrazového pojištění.

Děkuji za pozornost

Jaroslav.stransky@law.muni.cz